

OPONENTSKÝ POSUDEK K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Martin Vraný: *D. C. Dennett's Approach: On the Way to Explanation of Consciousness*

Jan Palkoska, Ph.D.

Martin Vraný vytyčuje v úvodním oddílu jako hlavní cíl své anglicky psané práce „to review Dennett's theory [of consciousness] as a whole and to try to find that part of his theory which needs most further clarification in order (...) to recognize the theory as a full-fledged explanation of consciousness (and hence also a mind-body problem)“ (str. 11). Jako východisko a hlavní pramen mu přitom slouží Dennettova kniha *Consciousness Explained* (1991). Vraného celková výkladová strategie spočívá ve dvou krocích: V oddílech 2-5 izoluje a podrobuje diskusi relativně nezávislé konstitutivní momenty Dennettovy teorie (tzv. heterofenomenologická metoda, odmítnutí metafory tzv. „kartesiánského divadla“ jako adekvátní ilustrace vztahu mezi mozkovými procesy a uvědomováním si obsahů myslí a její nahrazení tzv. modelem „mnohočetných konceptů“ [multiple drafts model], pojetí myslí jako složené z tzv. mémů). V oddílu 6 se pak pokouší ukázat, jak se sporné body vztažené k jednotlivým probraným tématům sbíhají v otázce povahy chápání významu [understanding a meaning] a redukovatelnosti tohoto chápání na (ryze fyzikalistickou) manipulaci s informacemi v mozku na bázi programu, „the code of which is written by memes“ (str. 58). Výsledkem autorovy diskuse je teze, že právě v této oblasti je třeba hledat kritické místo pro vyhodnocení Dennettovy teorie a možná i meze její úspěšnosti: Martin Vraný výstižně konstatuje (předpokládám, že mluví za většinu pozorných čtenářů Dennettova výkladu), že je „ready to accept that the *seemingly real* nature of meaning and its understanding is only an illusion, but I have not been, unfortunately, shown how the illusion works“ (str. 60). Tento postřeh je zcela v souladu s autorovým závěrem, že Dennett je zřejmě úspěšnější v negativní než v pozitivní, explanatorní složce svého projektu: „I (...) find the title of the book *Consciousness Explained* promising more than what can actually be found within. *Consciousness Demystified* would be perhaps a more adequate title (...)“ (str. 61).

Práce, která se rozsahem blíží spíše práci diplomové, je na bakalářském stupni nadprůměrná i co do úrovně zpracování tématu. Martin Vraný osvědčuje velmi dobrou znalost zkoumané problematiky a aktuálního stavu bádání v rámci současné anglosaské filosofie myslí, stejně jako schopnost do tohoto kontextu přiměřeným způsobem zasadit Dennettovu specifickou pozici a nezávisle promýšlet relevantní problémy. Při prezentaci jednotlivých složek Dennettovy teorie se většinou nespokojuje s pouhým referováním, ale průběžně je podrobuje věcné kritické diskusi, při níž prokazuje – i v pasážích, kde není zcela originální – dobrý úsudek a porozumění problému. Právě schopnost poměrně jasně klást a fundovaně rozvíjet podstatné a přiměřené věcné otázky v komplikovaném kontextu aktuálních diskusí a navzdory Dennettovu nesnadnému způsobu výkladu je asi nejvýraznějším z mnoha pozitivních rysů textu. Anglický písemný projev autora má sice rezervy po gramatické i stylistické stránce, na druhé straně je ale třeba vyzdvihnout pečlivost při přípravě textu, v němž je naprosté minimum překlepů a který je formálně velmi dobře členěn.

V práci jsem nenalezl žádná zásadní pochybení. Zde je nicméně několik kritických podnětů:

(1) Nejsem zcela spokojen s tím, jak Martin Vraný prezentuje úlohu modální otázky redukovatelnosti vědomí na fyzické vlastnosti resp. procesy ve vztahu ke svému tématu. Na str. 10 Vraný tuto otázku jasně odlišuje od explanatorní otázky po povaze vědomí a věc staví tak, jako by Dennett mohl modální otázku při rozvíjení odpovědi na explanatorní otázku ponechat zcela stranou v tom smyslu, že bude prostě presumptivně předpokládat určité její řešení – a v souladu s tím Vraný tuto otázku nechápe jako vlastní předmět své práce (str. 11, ř. 1-2). Tento přístup je v určitém napětí se skutečností, že celá kritická diskuse, které Vraný podrobuje Dennettovu explanatorní teorii jako celek (a která tedy zásadně spoluurčuje jednu z hlavních tezí práce), má podstatně co činit právě s touto otázkou redukovatelnosti: jak píše sám autor, „[t]he reason why I focus on the semantic aspect is that I find it to be the only feature of consciousness that makes *the problem of irreducibility of consciousness to physical processes* substantiated“ (str. 51, mé zdůraznění); a hlavní pochybnost, kterou Vraný ohledně úspěšnosti Dennettovy teorie chová, se týká právě *úplnosti* Dennettovy redukcionistické explanace (viz zejm. str. 61, ř. 6-12). Zmíněné napětí se pak ještě stupňuje, když autor v závěru píše (a textově dokládá), že „Dennett’s aim is not to provide a complete theory explaining consciousness, but rather to show that such a [reductionistic – J.P.] theory is possible at all“ (str. 61, mé zdůraznění). Jak se to slučuje s Vraného vyjádřením z úvodu práce, že „Dennett wants to escape from the seemingly neverending debate whether consciousness is in principle irreducible to physical properties or not simply by realizing that if we are to explain consciousness, we have to start with some presumption or other“ (str. 10)? Není tomu nakonec tak, že modální a explanatorní otázky tu nepřipustí nezávislé traktování? Úspěšné podání úplné explanace by zde totiž podle všeho spadalo vjedno s aposteriorním důkazem (ve starém dobrém aristotelském smyslu) *redukovatelnosti*; a námitky proti úplnosti zase podle všeho předpokládají (alespoň v kontextu předložené práce) tezi neredukovatelnosti.

(2) V rozvrhu práce postrádám ucelenou a *soustavnou* diskusi Dennettova funkcionalismu, ať už jde o důvody, které Dennett pro funkcionalistické stanovisko má, anebo o úlohu, kterou toto stanovisko má jako klíčový „presumptivní“ předpoklad Dennettovy teorie. Autor sice na tento aspekt Dennettovy pozice vícekrát upozorňuje a odvolává se na něj, nezdá se mi však, že by jasně nahlížel, do jaké míry na funkcionalistickém předpokladu závisí téměř všechny (a zejména negativní) Dennettovy klíčové argumenty – anebo to přinejmenším neukazuje dostatečně zřejmým a přesvědčivým způsobem. Mám na mysli zejména diskuse na str. 23-24, 33-34, 37-38, 42-44, 48-50, 54-55 a 58-60.

(3) Na str. 29 (ř. 1-2) autor mimochodem (v závorce) poznamenává, že přijetí předpokladu podstatné provázanosti významu a jednotícího „někoho či něčeho“, co význam chápe, předpokládá „the nominalist point of view“. Tento motiv autor již nikde nerozvádí, což není vůbec samozřejmé vzhledem k tomu, jak zásadní roli onen předpoklad podstatné provázanosti hraje v rozhodujících otázkách práce (zejm. v oddílu 6). Znamená to, že otázku povahy ontologických a sémantických předpokladů v termínech sporu mezi nominalismem a realismem lze při řešení těchto otázek vposled zanedbat? Anebo je nominalistická ontologie (a sémantika) prostě jakýmsi *locus communis* současných debat, takže realistické alternativy není třeba vůbec brát v úvahu?

(4) V rámci úvodní prezentace obecných předpokladů současných debat se Martin Vraný (ovšemže ve šlépějích autorů, jimiž se zabývá) v otázce ontologického pozadí problému vztahu duše a těla velmi rychle vypořádává s kartesiánským substanciálním dualismem, resp. s okasionalismem (a jeho současnými formami) jako jeho nejpříjemnější verzí, a to s odůvodněním, že je naprosto neinformativní, protože „it, by definition, does not explain the mind-body causation“ (str. 7, pozn. 5). Taková výtka neinformativnosti ovšem dává smysl pouze za předpokladu, že kauzalita mezi myslí a tělem *není pseudoprobém* – a tento předpoklad právě zastávce okasionalismu popírá. Není korektní nazývat teorii T „neinformativní“ ohledně problému *p*, jestliže T implikuje, že *p* je pseudoprobém; k tomu je třeba nezávislého argumentu ohledně statusu *p*. Srv. s tím, jak by se analogicky mohl např. M. Heidegger bránit proti slavným Carnapovým zpochybněním smysluplnosti otázek po povaze „nicování Ničeho“ atp.: „Carnapova pozice je logicky a metafyzicky možná, ale s ohledem na otázku po nicování Ničeho je zcela neinformativní.“

Uvítal bych, kdyby se Martin Vraný při obhajobě k těmto podnětům krátce vyjádřil. Práci však každopádně pokládám za velmi zdařilou, jednoznačně ji **doporučuji k přijetí a navrhuji ohodnotit ji stupněm 1 (výborně)**.

Jan Balabek